

EENHEID IN VERSCHIEDENHEID

ZES BUITENLANDSE ARCHITECTEN VAN NAAM BOGEN ZICH EENSGEZIND OVER DE PLANNEN VOOR EEN NIEUWBOUWPROJECT OP HET TERREIN VAN EEN VOORMALIGE KAZERNE. HET RESULTAAT: SYMMETRIE MET EEN KNIPOOG.

Toch leuk: als de regenpijp een beetje gestileerd is. Nog aardiger is het als ie de vorm van een lotusbloem heeft, die op het dak tot volle bloei komt.

Geen Japans sprookje, maar architectonische waarheid. Een van de talloze bouwgrapjes in het nieuwbouwproject op het terrein van de voormalige Oranje Nassau Kazerne in Amsterdam. Het onwaarschijnlijk lange gebouw van de Kazerne werd behoeft voor sloop, en kreeg in 1988 samen met het exercitieterrein eromheen een woonbestemming. Uiteraard kunnen dit soort 'bouwgapen' razendsnel met doorsnee flatblokken worden opgevuld, maar gelukkig kwamen er leukere plannen op tafel.

De hoofdstedelijke plantagebuurt wordt sinds enige tijd opgesierd door zes zogeheten woontorens. Weliswaar zijn het flatgebouwen, maar tegelijkertijd glossy paleisjes met heuse torendaken en penthouses, en

een unieke ontwerpgeschiedenis. Elke woontoren werd getekend door een andere architect. De zes architecten komen uit verschillende landen. Zo ontwierp de Japanner Koji Yagi de eerste flat, vanuit het westen de *eyecatcher*: met een merkwaardig ronde glazen zijgevel als een mega-lachspiegel, en een naar oosters model (door een gebogen lijn) in tweeën gesplitste voorkant. De bewoners zijn helemaal weg van die gebogen lijn.

De andere vijf torens werden ontworpen door de Griekse Alexander Tombazis, de Franse Cuno Brullman, de Amerikaanse Patrick Pinell, de Deense Tage Lyneborg en de Engelse Jeremy Bailey. Architecten met internationale faam - en het resultaat is ernaar. Een tien met een griffel voor dit staaltje van overheidsgestuurde volkshuisvesting.

Hoe krijgen gemeente en woningstichting het voor elkaar om voor een doorsnee sociale-

woningbouwproject zo'n origineel plan te ontwikkelen? En als deze wijze van bouwen tot de mogelijkheden behoort, dient er dan niet onverwijld bezinning te komen over alle groeikernen hier te lande?

Niet de gemeente Amsterdam, maar Hans van Beek en Walter Nuis verzonnen het idee. Als architecten van het Haagse Atelier Pro werden zij gevraagd een plan voor de nieuwbouw te ontwikkelen. Van Beek: 'Allereerst wilden wij reageren op de bestaande omgeving. In dit geval hield dat in dat we per se een zichtlijn vanuit de Linnaeusstraat wilden behouden: de oude kazerne moest je vanaf de weg kunnen zien. Het werd een caréblok met nieuwbouwhuizen en een gebogen blok om die doorkijk te bewaren. En daarnaast: de zes torens, direct aan de Singelgracht. Pas na dit basisplan gingen we nadenken over de invulling. Eén ontwerp zes keer nabouwen? Steeds hetzelfde kunstje herhalen vind ik per definitie saai, dus het idee van verschillende architecten was er al snel. Moesten het zes architecten van Pro worden? Of een uitdaging voor zes jonge Nederlandse ontwerpers? Dat was een optie, dat zou ook een fris geheel opleveren, weet ik uit ervaring. Het werden zes buitenlanders.'

Maar waarom buitenlanders? Een internationaal gezelschap, dachten we, wat zou dat grappig zijn - als het idee uitvoerbaar is. Want er is natuurlijk wel overleg nodig. Hoe krijg je zes architecten zo gek om op dezelfde tijd een periode in Nederland te komen ontwerpen? In een opwelling belde ik Koji Yagi in Japan op. Ik ken hem nog van twintig jaar geleden, en we hebben contact gehouden. Yagi doceert aan de universiteit van Tokyo 'tropische huisvesting',

SYBRAND MEIJER

Foto's links:
Zes internationale
architecten
ontwierpen samen
een Nederlands
project.

Ontworpen door
de zes architecten:
de zes woontorens
op het terrein van
de voormalige
Oranje
Nassaukazerne.
Alle torens hebben
een speciaal
dakaccent.

1. De toren van
de Japanner Koji
Yagi met
drieëntwintig
koopwoningen.

1A. Rondlopende
wand van glazen
bouwstenen die de
kamer van het
balkon scheidt in
de toren van de
Japanner Koji Yagi.

2. De toren van
de Griek
Alexandros
Tombazis met
negentien
koopwoningen.

en ik weet dat hij ontzettend
veel contacten over de hele we-
reld heeft. Aan hem vroeg ik
een lijstje te maken met namen
van goede architecten die wel-
licht enthousiast waren over
een dergelijke samenwerking.
Aldus geschiedde. En het resul-
taat: zes architecten, onder wie
Yagi zelf, namen deel aan een
workshop, onder leiding van

Hans van Beek. De kreet tijdens
het overleg luidde: 'eenheid in
verscheidenheid'. Van Beek:
'We hanteerden zo'n beetje de
formule van de Amsterdamse
grachtenbebouwing; heel ver-
schillend van karakter, maar
toch hetzelfde qua opzet. Het
moesten variaties op een the-
ma worden, en het thema was
iedereen tevoren opgestuurd. Ik

was wel een beetje teleurge-
steld toen bleek dat bijna nie-
mand zich echt goed had voor-
bereid. De architecten zouden
al enige ontwerpschetsen heb-
ben gemaakt voor ze arriveer-
den, verwachtte ik. Maar nee,
het huiswerk was niet in orde.
Dus dat werd hard werken: lan-
ge dagen en avonden tekenen
en maquettes maken.'

Symmetrie met een knipoog,
moest volgens Van Beek het
geheel kenmerken, in reactie op
de strenge symmetrie van de
kazerne. De knipoog; nèt even
anders, nèt even opvallend hog-
ger, lager of anders van kleur.
Zo zijn de linker- en rechterto-
rentjes van het totale project
nèt verschillend, alleen toren vijf
mocht 'flink variëren op het the-
ma'. Het gebouw, ontworpen
door de Deen Tage Lyneborg,
springt dan ook onmiddellijk in
het oog; het is niet alleen een
verdieping hoger, maar heeft
ook het meest markante toren-
dak: een reusachtig voorover-
hellend glazen scherm.

Via een loting werden de torens
verdeeld onder de architecten,
en kreeg het idee in enkele da-
gen vorm. Al waren de resulta-
ten, die aansluitend in de Beurs
van Berlage werden gepresen-
teerd, nog in een schetssta-
dium. De details ontwierp Ate-
lier Pro zelf. Van Beek: 'Dat
maakte het ook betaalbaar. In
een week kun je natuurlijk geen
heel plan tot in de puntjes afkrij-
gen. Wij deden de finishing
touch, en stuurden die afwer-
king naar de betreffende archi-
tect voor toestemming. Meest-
al gaven ze die, soms werd er
wat heen en weer gecorrespon-

ARCHITECTUUR

3. De woontoren met twintig koopwoningen van de Fransman Cuno Brullmann.

3A. De maisonette met het raam in halve maanvorm boven in de toren van Cuno Brullmann.

4. Ontwerp van de Amerikaan Patrick Pinell: een toren met twintig sociale woningbouw-woningen.

deerd. Zo iets kun je natuurlijk niet met Nederlandse architecten doen die je voor zo'n woontoren zou inhuren: die willen hun hele project zelf afmaken. Daardoor is een externe Nederlands ontwerper uiteindelijk ook nog veel duurder, want het duurt een eeuwigheid voordat de details passen binnen het budget en de andere beperkingen. En het mócht helemaal niet zo duur zijn: ik heb die zes buitenlanders de hele week in m'n eigen huis te logeren gehad, anders kon het niet. Maar het was geweldig, zelf vond ik het ook heel vruchtbaar om met mensen uit andere landen non-stop en heel geconcentreerd over je werk te praten. We hebben afgesproken dat we vanaf nu elke twee jaar bij elkaar komen. Wat we samen tot stand hebben gebracht is uniek, vind ik. Immers, internationale workshops zijn er zoveel, en wilde plannen ook. Maar dit is gerealiseerd, het stáát er gewoon.'

'Een jongensclubje', noemt bewoner Jelle van Hasselt de architectenwerkgroep grinnikend. Hij woont bovenin de derde toren, ontworpen door de Parijse Cuno Brullman. Brullman was mede-architect van

Centre Pompidou, en dat is te zien aan de gevel vol stalen 'high tech constructies'. Van Hasselt kocht z'n penthouse (vrije sector, 250.000 gulden) 'van papier', en moest vervolgens nog anderhalf jaar ongeduldig wachten. 'Toen de plannen werden gepresenteerd was er enorm veel belangstelling. Het ging om huur- en premiekoopwoningen, en slechts een paar vrije-sectoretages. Voor ieder appartement waren dertig tot veertig belangstellenden. Ik veronderstelde dat ik nooit in aanmerking zou komen, terwijl ik verschrikkelijk enthousiast was over de ontwerpen. Gelukkig kon ik in de vrije sector terecht.'

Een grote fotoreportage van de bouwperiode en portretten van de architecten hangen aan z'n muur. Van Hasselt heeft het project met belangstelling gevolgd, en zich zelfs in de individuele ontwerpers en hun allereerste schetsen verdiept. 'Het is toch enig als je bedenkt dat zo'n Amerikaanse architect als Pinell, die normaliter alleen maar van die luxe Amerikaanse Dynasty-huizen ontwerpt, nu opeens werkte aan een sociale woningbouwproject? Ze hebben trouwens in het begin de

ARCHITECTUUR

5. De glazen klokgevel bovenop het dak van de toren (met dertig koopwoningen) van de Deen Tage Lyneborg. Zijn ontwerp mocht nog eens extra opvallen.

5A. Een keuken in de Deense toren: ruim van opzet en wijds van uitzicht.
6. De Brit Jeremy Baily ontwierp een woontoren met vijftien sociale woningbouw-woningen en ruimte voor een woongroep.

meest wilde ontwerpen getekend - Koji Yagi ontwierp in eerste instantie zelfs een gevel met molenwieken."

'We hebben wel een klein beetje bijgestuurd,' geeft Van Beek toe. 'Maar uiteindelijk niet echt veel.' Dat blijkt wel uit de enorme hoeveelheid glas die alle woontorens, en met name de derde, kenmerkt. Zonde om

gordijnen voor te hangen - maar niet erg bevordelijk voor de privacy. Aan de overkant van het water kan de wandelaar dankzij de fraaie, metershoge ramen bijna onder de rokken van de bewoners kijken, en dat terwijl Van Beek bekend staat als een uiterst 'bewonersvriendelijke' architect. Van Beek: 'Tja, als je op het ontwerp van Brullman valt

vanwege dat glas en het licht, dan trek je natuurlijk niet permanent de gordijnen dicht. Dat blijkt ook wel: het trekt mensen die die openheid juist mooi vinden.'

Zoals Van Hasselt. Die op de zevende verdieping, onder de cirkelvormige koepel - een soort halve maan van glas - tevreden naar buiten tuurt. Een perfecte

torenkamer. Vrijwel helemaal doorzichtig, met een ronde slaapkamer en een ronde keuken.

Met recht *a room with a view*: het Sonesta, het Muziektheater, alle hoofdstedelijke kerken, de Bijlmer, zelfs het IJsselmeer kun je er bij helder weer uittekenen.

Algehele tevredenheid, trouwens, onder de bewoners. Een ondergrondse parkeergarage met *daglicht* (ontwerp van Pro), bijvoorbeeld, is niet gek in hartje Amsterdam, zegt een bewoner. Nooit eerder zulke originele kozijnen gehad, meldt een ander. Hij doelt op toren vijf (van de Deen), die volgens plan 'extra mocht knipogen'. De architect lijkt het letterlijk te hebben opgevat: de zijgevelraampjes hebben charmante glazen oogklepjes, die eigenwijs naar links en rechts priemen. Al zijn de ramen dicht, het lijkt of ze permanent half open staan.

Parmantig staan ze op een rij, de zes woontorens met hun onderling verschillende torendakjes. Even verderop staat, als zevende aandachtspunt de oude walmolen De Gooyer. Onmiskenbaar nationaal ontwerp. Eenheid in verscheidenheid.

TEKST MARIËLLE OSTÉ

